

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Ὁ ποιητὴς τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Στάνης»

[Τὸ ἔτος 1894 ἐσημείωσε δεινὴν ἀπώλειαν διὰ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Νέος, πλήρης ἐλπίδων, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λαμπροῦ τοῦ σταδίου, ἀτέβησκεν ὁ Κώστας Κρυστάλλης. Μόνον ὑποτυπώσεις καὶ οἰωνοὺς τῆς μελλούσης ἐργασίας του ἐπρόφρασε νὰ μᾶς δώσῃ

ὁ δὺσμοιρος ποιητὴς. Εἰς τὸμος λυρικῶν ποιήσεων «Τὰ Τραγοῦδια τῆς Στάνης» καὶ εἰς τὸμος διηγημάτων τὰ «Πεζογραφήματα» ἦσαν τὰ μόνα σχεδὸν ἔργα, τὰ ὁποῖα κατέλιπεν. Ἄλλὰ πόσον θαυμάσια καὶ τὰ δύο! Πόσον πρωτότυπα καὶ ἀχραιοῦς ἑλληνικά!

Ἡ Μοῦσα τοῦ Κρυστάλλου ἦτο καθαυτὴ ἡ ἐθνικὴ Μοῦσα τῶν ἐθνικῶν τραγουδιῶν. Τὸ «κέντημα τοῦ μαντηλιοῦ». Ἐν τῶν λαμπροτέρων του ποιημάτων, δικαίως παρωμοιώθη πρὸς τὴν ὀμηρικὴν περιγραφὴν τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως· τὰ κάτωθι παρατιθέμενα δίδου μικρὴν ἰδέαν περὶ τοῦ τί ἠδύνατο νὰ

δημιουργήσῃ βραδύτερον ὁ ποιητὴς.

Εἰς τὰ «Πεζογραφήματα» ἀναδείκνυται μοναδικὸς χειριστὴς τῆς δημοτικῆς, τῆς γνησίως δημοτικῆς, ἢ μᾶλλον τῆς ἡπειρωτικῆς — τῆς γλώσσης τῆς πατρίδος του, εἰς ἣν προσέδωκε καὶ τὴν αἴγλην τοῦ ὕψους. Ἐν ἐξ αὐτῶν, ἡ «Δασκάλα» δύναται νὰ τεθῇ ὡς ὑπόδειγμα εἰδυλιακῆς χάριτος καὶ τρυφερότητας.

Ἄτυχῶς ὁ πρόωρος θάνατος ἐστέρησε τὴν ἐθνικὴν ποίησιν καὶ διηγηματογραφίαν ἐνὸς τῶν φωτεινοτέρων τῆς ἀδαμαντῶν.]

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ Τ' ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Ἡ Ζερβοπούλα ἡ ὄμορφη καὶ ἀρχοντοθυγατέρα
στὸν ἀργαλιό της ὕφαινε καὶ ἀνάριε ἐτραγουδοῦσε :
— Δισίδι καλοδιάσδο, γνεμμένο στὸ νυχτέρι,
δισίδι μ' ὄντας σ' ἔγνεθα τὸν συγωνειρευόμου·

διασίδι, ὄντας σ' ἐδιάζομουν ἤρθεν ἀπὸ τὰ ξένα·
 διασίδι, ὄντας σ' ἐτύλιγα στὴν ἐκκλησιά τὸν εἶδα·
 διασίδι, ὄντας σ' ἐκύλινα μῆστειλεν ἀρραβῶνα.
 Παῖξε, ἀρχαλιέ μου, βρόντησε... Πέτα, χρυσῆ σαίτα,
 τοῖξτε, κυμένα γτένια μου, βαστάτε τὸν ἠγὸ μου,
 νὰ βγοῦν τὰ ὑφάδια γρήγορα, νὰ ράψω τὰ προικιά μου,
 γιατί ὁ καλὸς μου βιάζεται, βιάζεται νὰ με πάρη.

ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Ἐνα παλάτι ἀδιάβατο κλειστὸ καὶ ρημαχμμένο,
 πανώρηνο βασιλόπουλο βαστάει μαρμαρωμένο.
 Δέρνει ἡ θολούρα, ἡ χειμωνιά τὸ ἔρμιο τὸ παλάτι
 κι' οὐδὲ μιλάει τὸ μάρμαρο, οὐδὲ κι' ἀνοίγει μάτι.
 Λάμπει ὁ ἥλιος, κελιδοῦν τῆς ἀνοιξῆς τ' ἀηδόνια,
 κ' ἐκεῖνο μένει ἀσάλευτο, βουβὸ ἀπὸ τόσα χρόνια.
 Κάποια νεράϊδα τῆς ἐρημιᾶς καὶ μάγισσα ὠρμισμένη
 τὸ καταράστηκε βαριά καὶ μάρμαρο ἔχει γένει.
 Καὶ τὸ παλάτι ἐρήμαξε, τὸ σκέπασαν τὰ δάση
 κι' ὡς τώρα πόδι ἀνθρώπινο δὲν ἔχει ἐκεῖ περάσει.
 Μονάχα ὁ Χρόνος ποῦ περνάει ὀλημερίς ἔμπροστά του
 ἔγραψε μέσ' στὸ μάρμαρο μαζί με τ' ὄνομά του:
 «Χαρά στὴν νιά τὴν ὠμορφή ποῦ ἡ Μοῖρα θὰ τῆς δεῖξῃ
 τὸ σιδερόχορτο νὰ βρῇ, τὴν πόρτα αὐτὴ νὰ ἀνοίξῃ,
 ν' ἀγκυλινοθῇ τὸ μάρμαρο, σιμά του ν' ἀγρυπνήσῃ
 σαράντα δυὸ μερόνυχτα, γλυκὰ νὰ τὸ ξυπνήσῃ.»
 Εἶνε παλάτι ἐρημικὸ κι' ἀπόκλειστο ἡ καρδιά μου,
 μαρμαρωμένον βασιλῆν βαστάει τὸν Ἔρωτά μου·
 χαρά στὴν νιά τὴν ὠμορφή ποῦ τὴν καρδιά θ' ἀνοίξῃ
 καὶ με τὸ χρῶ τὸ μάρμαρο τὰ χεῖλη τῆς θὰ σμίξῃ.

Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΡΒΑΝΑΡΟΣ

Ἐνα πουλάκι λάλησε στῆς ποταμιᾶς τὰ δόντρα,
 ἕνα πουλάκι ὁποῦ λαλεῖ τὸν Μάη με τὴν αὐγοῦλα
 κι' ὁποῦ ξυπνάει τοὺς πιστικούς, ξυπνάει τοὺς καρβανάρους
 τοὺς καρβανάρους στ' ἄλογα, τοὺς πιστικούς στὰ γίδα·

ἐξύπνησε ἓνα γέροντα, γέροντα καρβανάρου
 ποῦ κόνευε στὴν ποταμιὰ, παράμερα τοῦ δρόμου·
 ξεπεδουκλώνει τάλωρα καὶ πάει νὰ τὰ ποτίσῃ,
 ἐσοοῖδεν ἢ Ἀνατολὴ κι' αὐγερινὸς τραβιῶταν,
 πάηνε στὰ ὀργώματα ὁ ζευγᾶς κ' ἡ κοπελλιὰ στὸ πλύμα
 καὶ τὸ πουλάκι ὀλόγλυκον κελαϊδισμό ἐκρατοῦσεν.

Ἄκουε ὁ γέρος τὸ πουλί, τήραε τὰ κορφοβούνια,
 ὀλογορνοῦσε στὰ δέντρα, κ' ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του :
 — Καλότυχα μωρὲ δέντρα, ποῦ ζάτε γίλια χρόνια,
 ποῦ ἀνθίζετε καθ' ἀνοιξή καὶ κάθε καλοκαίρι.
 Γεράμματα δὲν ἔχετε καὶ γάρον δὲ φοβᾶστε·
 τὰ μεσημέρια ἀπλώνετε τὸν ἴσχιον στὸν διαβάτη,
 στὸν ζευγολάτη, στὸν βοσκό, στοῦ κοπαδιοῦ τὸν πλῆθος·
 τὴν νύχτα, ὀλόρθα κι' ἀγρυπνα, πίνετε καὶ ροφᾶτε
 δροσιὰν βουνίσια ἀχόρταγα, καὶ τὸ ταχὺ ὅταν φέγγῃ,
 ἐσεῖς παλάτια γίνεσθε στὸν κότσυφα, στ' ἀηδόνι,
 ἐσᾶς σᾶς τρέφουν κρῶα νερά, τὰ γιόνια σας πλαταίνουν.
 Μωρὲ βουνά, ψηλά βουνά, ψηλά καὶ δασωμένα,
 γιατί δὲν ξαναγιώνετε κ' ἐσεῖς τὸν γέρο ἐμένα,
 σάμπως καινούργια γέρονται καὶ σάμπως ξαναγιόνουν
 τοῦτα τὰ χαμηλά κλαριά καὶ τὰ παληὰ τὰ δένδρα,
 νὰ γίνω πάλι ὡς ἦμουν νιός, νὰ γίνω παληοκάρη ;

Ἡ ΠΟΘΟΠΛΑΝΤΑΓΜΕΝΗ

Κάτω στὸν Μαραθόκαμπο ποῦ ὀλονυχτὴς θερίζουν,
 κάποιος λεβέντης θεριστὴς ψηλὸ τραγοῦδι λέει
 κι' ὡς τὸ ξημέρωμα ξυπνὸν βαστάει ὅλον τὸν κάμπο·
 βαστάει κ' ἐμένα ξυπνηγὴ τὴν ποθοπλανταγμένην
 δεῖρα βραδιῆς ὀλόβολος στὰ παραθύρια ἀπάνου
 κι' ἀπὸ τὸ ἦχὸ τοῦ τραγοῦδιου κι' ἀπ' τὴ γλυκειὰ φωνή του
 τὰ νυσταγμένα μάτια μου τὸν ὕπνον δὲν τὸν θέλουν.
 Τὸν υἱὸν αὐτὸν τὸν θεριστὴ ποῦ τραγοῦδαί τὴ νύχτα
 νὰ κάτεια, νὰ γνώριζα ! Ἥλιε, γλυκὲ πατέρα,
 Ἥλιε, ὅπου μοῦ χάρισες τόση ἐμμορφιά στὸν κόσμον,
 μὴ τὰ γαλᾶς τὰ νιάτα μου καὶ μὴ τὰ φαρμακώνης
 μὲ τὲς χρυσὲς ἀχτίδες σου δεῖξε μου μιὰν ἡμέρα

τὸν νιὸν αὐτὸν τὸν θεριστὴ πού τραγουδάει τὴ νύχτα,
 νὰ τὸν γνωρίσω, νὰ τὸν ἴδω, διάνεμα νὰ τοῦ κάμω,
 τὴ νύχτα νὰ μὴ τραγουδάη, στὸν κάμπο νὰ μὴ βγάινη,
 νὰ σκεταί με τοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀπόσκια στὴν αὐλή μου,
 νὰ τὸν χορταίνω φίλημα, νὰ τὸν χορταίνω ἀγκάλια.

† ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

ΤΡΙΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

Ἀξιζει τὸν κόπον νὰ διασωθῶσιν ἐκ τῆς λήθης. Πρὸ εἰκοσιπενταετίας δεινὸς διεξήχετο φιλολογικὸς ἀγὼν μεταξύ Ραΐδου καὶ Βλάχου. Ἡ κωστική αἰγμὴ τῆς γραφίδος τοῦ κ. Ραΐδου προσέπεσε καὶ ἐπὶ τοῦ κ. Ἄντ. Ἀντωνιάδου, τοῦ ποιητοῦ τῆς Κρητιδῆς, τοῦ ὁποίου ἡ πολυτοκὸς Μοῦσα ἐνέμετο σχεδὸν κατ' ἔτος τὸ χιλιοδραχμὸν καὶ τὴν δάφνην τῶν βουτσίων διαγωνισμῶν. Ὁ κ. Ἀντωνιάδης ἔκρινε καλὸν νὰ ἐξοφλήσῃ συνοπτικῶς καὶ ἐμμέτρως κατὰ τοῦ κριτικοῦ ἐπιδρομέως καὶ μίαν πρώϊαν ἐξηκόντισεν εἰς τινὰ ἐφημερίδα τὸ ἐξῆς δίστιχον :

Μάτην τὸν φθίνον ἔχυσες, ἰσχνὲ τὸν νοῦν Ραΐδη·
 ὁ λόγος σου ὑπολήψιν δὲν ἀφαίρει, δὲν δίδει.

Τὴν ἐπομένην ἐδημοσιεύετο εἰς ἀπάντησιν ἄλλο δίστιχον, ὑπὸ τὸ ὄνομα, ὡς ἐθρυλεῖτο, αὐθαιρέτως εἶχε τεθῆ ἢ ὑπογραφή τοῦ κ. Ραΐδου :

Τὸ δίστιχόν σου ἔδειξε, παρὸ τὸν νοῦν Ἀντώνη.
 ὅτι πρὸς σὲ ἡ Κέρκυρα τοὺς κέλπους της ἀπλώνει.

Τὴν μεθεπομένην τρίτος ἀστεῖος ἐξεσφενδόνιζε κατὰ τῶν δύο πρώτων τὸ ἐξῆς :

Ἰσχνόπαχρη διστιχισταί. κ' ἐγὼ σᾶς διευθύνω
 τὸν ἕνα εἰς τὴν Κέρκυρα, τὸν ἄλλον εἰς τὴν Τῆνον !!

Καὶ ὁ κόσμος ἐφαιδρύνθη, ἐγάλωσε καὶ ἐχειροκρότησε καὶ τὰ τρία ἀλησμόνητα ἐκεῖνα δίστιχα.